

Bonart

*Ton Sirera
i la modernitat
fotogràfica en
clau abstracta*

Josep Navarro Vives

5€ | 144
octubre | 2011
www.bonart.cat
traduccions al castellano

Richard Hamilton a Cadaqués.

Mor Richard Hamilton, pare de l'art pop

Richard Hamilton, artista pioner d'habilitat incomparable, inventiva i autoritat eterna, va morir el passat dia 13 de setembre als 89 anys. Conegut com el pare de l'art pop, treballava en una retrospectiva que s'havia d'exhibir a Los Angeles, Philadelphia, Londres i Madrid entre el 2013 i el 2014. Hamilton va estar molt vinculat a Cadaqués. Des d'aquest minúscul indret de món va aconseguir situar i promoure la modernitat, i va generar una potència creativa difícil que es torni a repetir.

001

Obra | *Arbre mort*, 1960.
© Arxiu Ton Sirera, Lleida, 2011
© Museu d'Art Jaume Morera, Lleida, 2011. Cortesia Museu d'Art Jaume Morera, Lleida
Autor | Ton Sirera (Barcelona, 1911 - Lleida, 1975) creador polifacètic, conegut especialment per la seva condició de fotògraf en totes les seves possibilitats, també pintor i cineasta, de qui Lleida celebra enguany el centenari del seu naixement. Realitzador de diferents pel·lícules avantguardistes i pioner en l'ús artístic de la macrofotografia a meitat del segle XX, està considerat una figura imprescindible però alhora original i única en la història de la fotografia de Catalunya.

082

Obra | *Joc de finestres*, 2010. Cement i quitrà. 100x165 cm
Autor | Núria Guinovart ha treballat des de sempre a la recerca constant de la matèria, de la qual ha explorat les seves limitacions. El ciment i el quitrà són els elements que més representa en les seves creacions, i els que l'han portada més lluny dins del seu art. La seva obra és un procés de sensibilització i passió. Núria Guinovart deixa de banda tot allò superflu i es queda amb el subtil recorregut del traç i la duresa de la petja. "Són sentiments que no puc expressar amb la paraula, però sí amb la muesa del ciment, mostrats des de la creativitat plàstica."
<http://n-guinovart.blogspot.com/>

TIPOGRAFIA

Tipografia | Bendita (2011).
Autor | Joan Alegret (Sant Cugat del Vallès, 1987) és dissenyador de tipografies *freeware* (Candela, Cicle & Simply Mono) a *La Tipomatika*, membre de l'estudi de disseny gràfic Trè i membre d'IT-FADU (Investigaciones Tipográficas Universidad de Buenos Aires). La Bendita té unes formes que recorden les didones del segle XIX i un contrast extrem que la fa només apta per a ser utilitzada com a tipografia *display*, amb formes fàcilment identificables. Alegret explica que aquesta tipografia li ha permès centrar-se "en primer lloc en el disseny i en els trets estètics abans que en les necessitats tècniques".
www.rhythmntype.com

bonart cultural

c. Narcís Blanch, 22_2n 1a 17003 Girona
telèfon 972 42 62 95 fax 972 41 78 05
www.bonart.cat

Editors
Anna Maria Camps Sauri
Ricard Planas Camps

President del consell assessor
Narcís Planas Gifreu

bonart

Director
Ricard Planas Camps
bonart@bonart.cat

Cap de màrqueting i publicitat
Alexandra Planas Camps
difusio@bonart.cat

Cap d'art i maqueta original
Marta Vila Puente
disseny@bonart.cat

Cap de redacció
Beatriz G. Moreno
redaccio@bonart.cat

Col·laboradors
Montse Aguer, Mercè Alsina, Arnau Puig, Lluís Bosch Martí, Xavier Calahorra, Eudald Camps, Anna Carreras, Emili Casademont, Ramon Casale, Joan Casellas, Luis Antonio de Villena, Carles Duarte, Fina Duran, Mery Cuesta, Mari Domínguez, Jaume Fàbrega, Manel Foraster, Eric Forcada, Josep Miquel Garcia, Joan Gil, Danie Giralt-Miracle, Pilar Giró, Montse Gispert-Saï Viader, Mireia Guillaumes, Sabina Lasala, Rafi Marquina, Xavier Martínez Babón, Ricard Mas Albert Mercadé, Aina Mercader, Imma Merino, Laura Merino, Sílvia Muñoz d'Imbert, Jesús Navarro, Conxita Oliver, Mònica Pagès, Maria Palau Vivas, Pilar Parcerisas, Carlos Pazos, Josep Perpinà, Violant Porcel, Imma Prieto, Núria F. Rius, Sebastià Roig, Lluís Sala, Narcís Selles, Ricard Silvestre, David G. Torres, Pilar Vélez i Vicenç Villatoro.

Col·laboradors fotografia i audiovisual
Fotografia Joan Comalat, Claudi Valentí, Miquel Ruiz, Pere Duran, Mireia Ludevid i Juan Migu Morales
Audiovisual Sies.tv, CCT_Audiovisió i Films d'

Correcció Sergi Garcia [LinguaLinguae.com] i **Soport logístic** Lluís Vidal [Artreference]
Informàtica Josep Olivé i Miquel Viladomat [Estudio Boka], Xevi Fernández [Maxi-Project] Carles Díaz i Josep Rigau [FinderMac]

Administració
administracio@bonart.cat

Impressió Impremta Pagès
Distribució GiroAssist i Coedis
ISSN 1885 - 4389 • DL GI-1114/1999

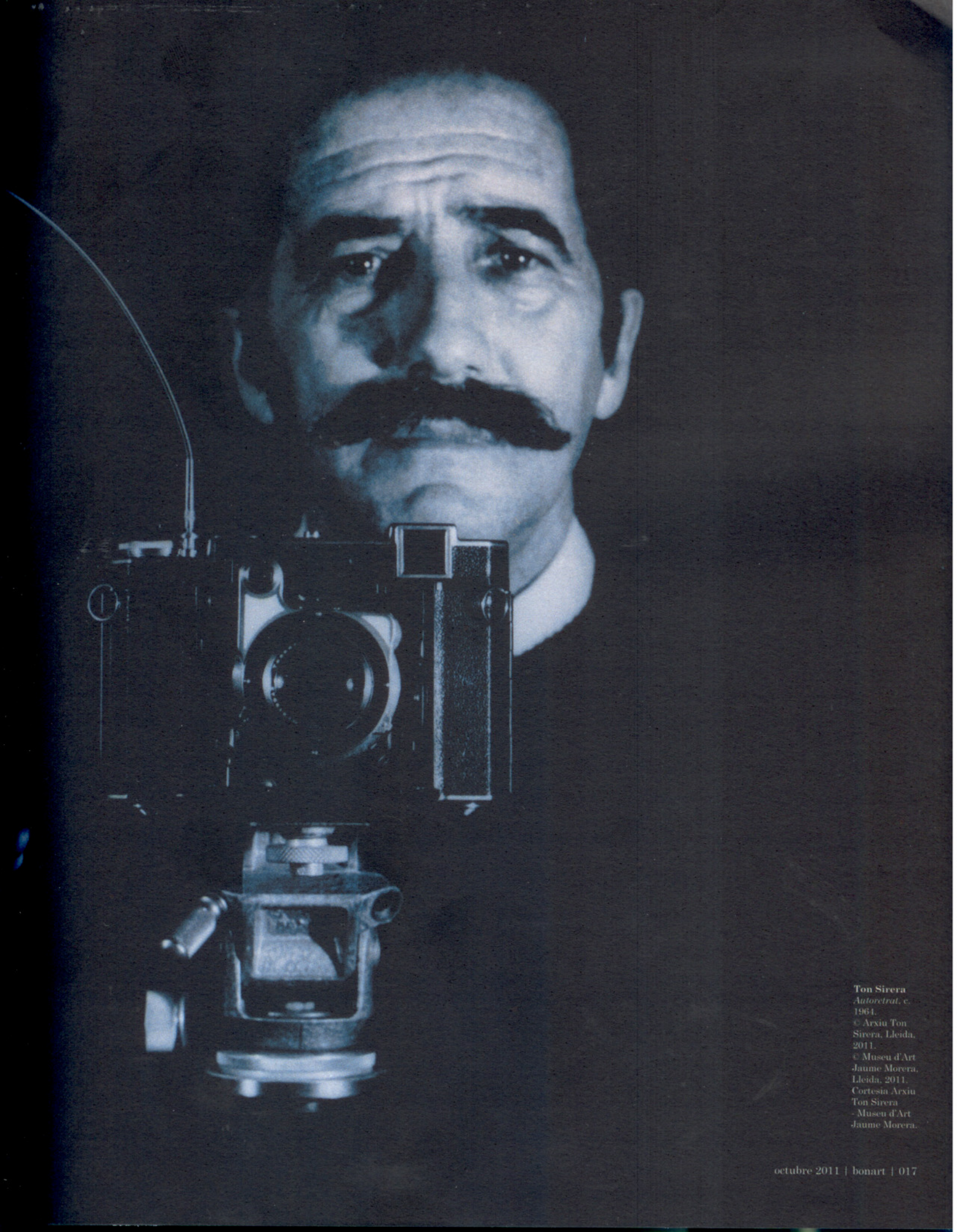
La revista *bonart* ha rebut un ajut de la Direcció General del Libro, Archivos y Bibliotecas del Ministerio de Cultura per a la difusió en biblioteques, centres culturals i universitats d'Espanya per a la totalitat dels números editats l'any 2011. *bonart* és membre de l'APPEC, d'ARCE i del GRUP 10

Avis legal
Els continguts d'aquesta revista estan subjectes a una llicència de Reconeixement-No Comercial-Sense Obra Derivada 3.0 de Creative Commons, si no s'hi indica el contrari. Se'n permet la distribució. La llicència completa a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Ton Sirera i la modernitat fotogràfica en clau abstracta

Sirera encapçalà la fotografia abstracta nacional
en correlació amb treballs d'artistes europeus,
com ara els de Hammarskjöld, W. Klein o Ralph
E. Meatyard
per Núria F. Rius

Ton Sirera
Autoretrat, c. 1964.
© Arxiu Ton Sirera, Lleida, 2011.
© Museu d'Art Jaume Morera, Lleida, 2011.
Cortesia Arxiu Ton Sirera - Museu d'Art Jaume Morera.

Si ens basem en la narració historiogràfica dominant, sovint es té la impressió que la història de la fotografia a Catalunya va des de la introducció del daguerreotip a Barcelona fins a la finalització de la Guerra Civil espanyola. Això sí, amb un annex cada vegada més profús de la fotografia desenvolupada a partir del 1950 amb els aleshores nous joves autors, com ara Oriol Maspons, Joan Colom, Xavier Miserachs i el punt i a part de Francesc Català-Roca.

Precisament, a aquest estrat va pertànyer l'*uomo universale* establert a Lleida, Ton Sirera

Gené (1911-1975), malgrat que el seu nom no s'escriu en l'epicentre del nucli de fotògrafs d'aquesta generació. Possiblement perquè Sirera era uns anys més gran que tots ells i, segurament també, pel fet de no haver estat actiu a Barcelona –tot i les múltiples involucracions en espais i personatges de la Ciutat Comtal–. Encara que un dels motius més importants fos, sens dubte, el tipus de fotografia proposada per Sirera, plàstica i formalista que l'acostava, no per casualitat, a les propostes pictòriques dels artistes informalistes europeus, aleshores en plena emergència. L'avantguardisme de Si-

rera, avançat segons alguns historiadors, com per exemple Pere Formiguera, obria una nova via al país a l'hora d'entendre la fotografia com a disciplina artística, en un moment fonamental en què l'estètica de l'*instant decisiu* de la generació de fotògrafs del 1950 començava a desbancar, ara sí, el pictorialisme agònic del vuit-cents.

Odontòleg de professió i artista de múltiples facetes, com ara la pintura, la fotografia i el cinema, el perfil de Ton Sirera es construeix entre la tradició i la modernitat. Per una banda, la seva pertinença a l'àmbit de l'art

teurisme, en exercir professionalment una art liberal, i, sobretot, l'afició per l'excursionisme, l'emparenten amb la multitud de fotògrafs aficionats que des de finals del segle XIX es van anar multiplicant a Catalunya. Per una altra, però, el seu vincle amb els cercles artístics barcelonins i lleidatans, a més del seu viatge a París l'any 1950, on va entrar en contacte amb l'artista informalista Joan Vilacasas, el van introduir en l'àmbit de l'experimentació visual. Espai des del qual Sirera es convertiria en un dels pioners de la fotografia i, també, del cinema abstracte.

Pertanyen a la seva faceta més continuadora les fotografies que Sirera va realitzar per il·lustrar una sèrie de vuit volums de la col·lecció *Catalunya Visió*, que l'editorial Tàber va publicar entre el 1968 i el 1973, conjuntament amb l'escriptor Josep Vallverdú. Es tracta d'un seguit d'imatges que tenien per objectiu copsar els canvis experimentats pel territori català per tal d'entendre'n la transformació. Donada precisament la seva afició per la botànica i la geografia, fonts inesgotables de formes aleatòries i irracionals, Sirera va desenvolupar a partir d'aquí un llenguatge eminentment abstracte amb imatges microscòpiques o descontextualitzades del marc figuratiu, com podia ser el cas de l'escorça d'un arbre. Un treball innovador que la sala Aixelà de Barcelona, l'únic espai d'exposició fotogràfica a la ciutat en aquells temps, va exhibir per primera vegada el 1960, amb el suport de crítics com ara Alexandre Cirici o Sebastià Gasch.

No en va, partint de la idea per la qual les èpoques sovint s'identifiquen més per les similituds que no pas per les diferències, les fotografies de Sirera guarden lligams estrets amb propostes antecessores, fet que no desmereix la modernitat de la seva obra en el context català. Els arbres d'Eugène Atget (1857-1927) o les plantes de Karl Blossfeldt (1865-1932) ja havien preconitzat les possibilitats que la fotografia oferia a l'hora de transformar les formes de la naturalesa, amb exercicis tan simples com per exemple els de l'ampliació o el retall. Una línia per la qual, més tard, aprofundirien altres fotògrafs, com ara Alfred Stieglitz, per exemple, amb imatges seriadades de núvols. Fent valer, d'aquesta manera, la màxima de Minor White per la qual el fet de fotografiar un objecte no havia de consistir a subratllar allò que aquest era, sinó a demostrar allò que també podia ser

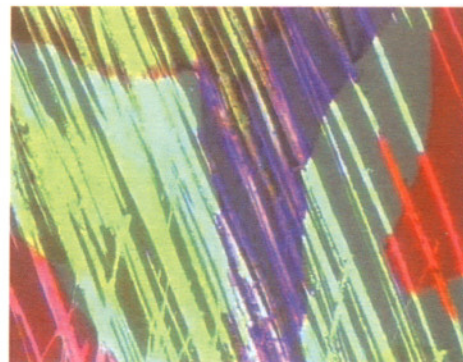
altrament.

Així doncs, partint de la naturalesa però a través de la mirada subjectiva del fotògraf —segons els paràmetres zolanians de la modernitat artística—, Ton Sirera oferia una alternativa al caràcter documental de la fotografia, apropiant-se del llenguatge informal de les arts plàstiques, deformat i estupefactat com a conseqüència del context sociocultural del franquisme i de la Segona Guerra Mundial. Aprofitant la vista alçada des d'una avioneta o amplificant la imatge microscòpica, Sirera va encapçalar bona part de la fotografia abstracta feta al país i que a Europa tindria correlació amb alguns treballs d'artistes, com ara Hans Hammarskjöld, William Klein o Ralph E. Matyard. El fet que Sirera exposés a la galeria Aixelà les imatges muntades sobre bastidor, demostra igualment la voluntat d'identificar el llenguatge fotogràfic amb el de les arts plàstiques, somni llargament perseguit pel món de la fotografia i que, gràcies a l'extrem plàstic aconseguit per l'art modern, aleshores semblava més pròxim que mai.

Possiblement per aquest motiu, Ton Sirera va traslladar l'experiència abstracta en fotografia a la imatge en moviment, introduint-se així en l'àmbit del cinema experimental. Camp que en la dècada de 1960 a l'Estat espanyol començava a veure's protagonitzat per un seguit d'artistes bascos, com ara José Antonio Sistiaga o Rafael Ruiz Balerdi, fortament influenciats per l'obra del canadenc Norman McLaren. Pel que fa a Sirera, malgrat que no realitzà exclusivament cinema abstracte, els seus films pictòrics: *Pintura 61* o *Pintura 1962/1963* van ser ja aleshores motiu d'alabança pel seu avantguardisme, que no deixava de ser el resultat de fusionar, precisament, la química fotogràfica amb el pigment de la pintura.

Ton Sirera va néixer ara fa cent anys i a Lleida ja li han retut homenatge amb una exposició al Museu d'Art Jaume Morera, en què s'ha destacat que va ser pioner en l'àmbit de l'abstracció fotogràfica i cinematogràfica a Catalunya.

Projecte que ha contribuït a alimentar una narració historiogràfica que encara avui resulta curta tant en el temps històric com en l'espai de la investigació.

Ton Sirera.
Abstracte,
1959.
Film 16 mm.
© Arxiu Ton Sirera, Lleida, 2011.
© Museu d'Art Jaume Morera, Lleida, 2011.
Cortesia Arxiu Ton Sirera - Museu d'Art Jaume Morera, Lleida.

Ton Sirera.
Abstracte,
1959.
Film 16 mm.
© Arxiu Ton Sirera, Lleida, 2011.
© Museu d'Art Jaume Morera, Lleida, 2011.
Cortesia Arxiu Ton Sirera - Museu d'Art Jaume Morera, Lleida.

Ton Sirera.
Pintura 1962/63, 1963.
Film 16 mm.
© Arxiu Ton Sirera, Lleida, 2011.
© Museu d'Art Jaume Morera, Lleida, 2011.
Cortesia Arxiu Ton Sirera - Museu d'Art Jaume Morera, Lleida.

Ton Sirera

Una de les trajectòries creatives més singulars i poc conegudes en el camp de la imatge al nostre país
per Jesús Navarro (*)

Malgrat no ser inclòs en la nomina tradicional de la generació dels Josep Maria Casademont, Francesc Català-Roca, Ricard Terré, Xavier Miserachs, Ramon Masats, Oriol Maspons o Joan Colom –tots més joves que ell–, Ton Sirera (Barcelona, 1911 – Lleida, 1975) és un dels fotògrafs cabdals de la Catalunya del segle passat i un element imprescindible sense el qual no és possible acabar d'entendre un dels moments més dolços de la fotografia catalana, aquella que es produeix al llarg dels anys 50 i 60. És molt probable que aquest oblit respecte a una de les trajectòries creatives més singulars tingui a veure amb la condició perifèrica que li atorgava la seva residència a Lleida –una circumstància que ja havien sofert i que continuen sofrint altres creadors lleidatans– i el fet que una gran part de la seva obra es vinculés estretament al paisatge i a la vida de les gents de la Catalunya interior i no a les de la metròpoli catalana. Aquesta mirada distinta, centrada en el territori i els seus paisatges, trobà la seva culminació en el projecte editorial de *Catalunya Visió*, un projecte realitzat conjuntament amb Josep Vallverdú, inspirat en la tradició geogràfica catalana, a mig camí entre les descripcions de les monografies comarcals i les aportacions literàries i visuals dels seus autors. Així, els volums de la publicació, des d'un punt de vista objectiu, reflecteixen un país que, lluny d'essencialismes intemporals, està experimentant la transició entre una societat catalana agrària tradicional i una societat cada cop més urbana i industrialitzada. En aquest sentit, esdevé una fotografia precisa d'un temps i d'un moment de canvi. Però les fotografies i els textos no només parlen de la realitat des d'un punt de vista descriptiu, sinó que s'hi submergeixen i s'hi confonen. I aquest és un altre element que el vinculava a l'avantguarda fotogràfica barcelonina, amb la seva dèria per distanciar-se de la fotografia d'estudi, excessivament composta i vinculada

Ton Sirera.
*L'estany Tort,
el Pallars
Sobirà,
Catalunya*
Visió 2, 1968.
© Arxiu Ton
Sirera, Lleida,
2011.
© Museu d'Art
Jaume Morera,
Lleida, 2011.
Cortesia Arxiu
Ton Sirera
- Museu d'Art
Jaume Morera.

a un concepte pictorialista de la fotografia, tot reivindicant una fotografia viva i social –tot i que en el cas de Ton Sirera les escenes de la vida urbana barcelonina seran substituïdes per les rurals dels pobles de les comarques catalanes.

Però, segurament, cal apuntar com a causa més probable d'aquesta omisió persistent la dificultat per encasellar una personalitat creativa polifacètica com la que mostrà Ton Sirera. Perquè Sirera no només participà d'aquesta nova manera d'entendre i copsar la realitat de la nova avantguarda fotogràfica, sinó que afirmà una clara vocació experimental, que l'acabà per situar com un dels pioners de la fotografia abstracta al nostre país i com un dels seus cineastes més singulars. En aquest sentit, les seves macrofotografies, en aïllar les escorces dels arbres o els líquens de les roques, i les visions aèries captades des de la seva avioneta, esdevenen dos procediments, en aparença oposats, que resten definitivament associats a la fotografia

abstracta al nostre país, de la qual fou un dels seus exponents més destacats. Aquest vessant creatiu del seu treball no pot dissociar-se, de fet, del seu interès per explorar les possibilitats informalistes de la imatge fotogràfica, de manera paral·lela a la pintura.

Però Sirera també va experimentar amb la creació d'imatges en moviment. I, com en el cas del seu treball fotogràfic, explorà les possibilitats del cinema documental –aquell que està relacionat amb una mirada singular sobre la realitat– i també aquell altre més experimental vinculat a l'abstracció fílmica amb una sèrie d'obres sorprenents que enllacen amb l'automatisme expressiu de la pintura gestual i les qualitats matèriques de l'informalisme i amb un cert conceptualisme. Tot plegat conforma una de les trajectòries creatives més singulars en el camp de la imatge al nostre país, no prou coneguda i que cal reivindicar com un dels actius de la nostra cultura visual.

* Director del Museu Morera de Lleida